

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Цанка Попзлатева, ФНПП, СУ „Св. Климент Охридски“

относно дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“ по Професионално направление 1.2. Педагогика (Специална педагогика),

от **Фотини Евангелос Билиурдзи**, редовен докторант към катедра Специална педагогика и Логопедия на Факултет по науки за образованието и изкуствата при СУ „Св. Климент Охридски“,

на тема: **„Динамика на когнитивните профили на ученици със специфично нарушение на ученето“**

Фотини Евангелос Билиурдзи представя дисертационен труд, разработен в междудисциплинарната област на Специалната педагогика, Логопедията и Психологията на развитието. Неговата актуалност се определя от нуждата за разширяване на научното познание за промените в когнитивната сфера на учениците със специфично нарушение на ученето в контекста на новата психосоциална ситуация през юношеския период. Във фокуса на проучването попада Аз-концепцията, която в този възрастов период започва да се изгражда като устойчив когнитивен и саморегулативен механизъм в учебните дейности, междуличностното общуване и приобщаването към училищната и по-широката социална среда.

Като редовен докторант по Специална педагогика в Софийски университет, Фотини Билиурдзи положи изключителни усилия за проучване и осмисляне на научната проблематика в Специалната педагогика, пречупена през призмата на новата философия за приобщаващо образование. Професионалният опит на докторантката в началното образование е изходен момент за проявения интерес към дългосрочните перспективи в развитието на учениците с устойчиви трудности в овладяване на писмения език - широко представената категория. Изучаването на изграждащите се Аз-системи на юношите със специфично нарушение на ученето (дислексия) позволява научно-обосновани обобщения за идентичност и отклонения на когнитивните и психосоциалните им профили от нормативните възрастови схеми. Научната информация за нов тип констелация на

способности и дефицити в периода на юношеството е с приложно значим характер за организацията на ефективни образователни и терапевтични дейности във всички училищни степени.

Дисертационният труд е разработен като теоретично-експериментално изследване, представено в обем от 185 с. Структурата е изградена от пет основни глави (3 теоретични и две емпирични), Въведение, Заключение, самооценка на приносите, собствени публикации по темата и Библиография. В текста и библиографията са цитирани 322 литературни източника на английски език. Емпиричните факти са обобщени и онагледени чрез 29 таблици и 7 фигури.

Значимостта на главния изследователски въпрос в дисертационното изследване е обоснована чрез добре структурирани научни дискусии за моделите на развитие, когнитивния потенциал, училищния капацитет и психосоциалните характеристики на учениците със СНУ. Изведени са противоречиви находки и нерешени проблеми, които позволяват да бъде заявена научната теза и предметна област на емпиричното проучване.

Основната цел на емпиричното изследване за проучване на когнитивните профили на учениците със специфично нарушение на ученето във връзка с изграждането на техния Аз-образ като нов когнитивен и регулативен механизъм в юношеска възраст е декомпозирана в 7 научни предположения и 7 кореспондиращи с тях изследователски задачи.

Изборът на количествена стратегия за събиране на емпиричен материал и за неговия анализ, както и на сравнителен експериментален подход, е адекватен на формулираните цел, хипотези и задачите. Извадката от 60 ученика, разпределени в експериментална и контролна група, е добре балансирана по възраст, пол, училищна степен и др. демографски характеристики. Конструираната батерия от стандартизирани самооценъчни въпросници е предпоставка за прецизно операционализиране на зависимите променливи в проучването. Проверката показва много високо равнище на надеждност на психологически инструментариум, използван за събирането на емпиричен материал.

Позитивно оценявам арсенала от статистически стратегии и методи за обработка на първичните данни и табличния вид на обобщените чрез тях резултати. Те ясно очертават общите и различните характеристики в когнитивните профили на юношите със СНУ и техните връстници. Интерес представляват идентифицираните нови подсистеми в Аз-образа и значимата степен на корелация между тях в двете изследвани групи юноши, но също и установените значими различия в техните съдържателни характеристики и вътрешни механизми на функциониране.

Предложените дискусии на резултатите са в добра субординация и представят логично фактология, която подкрепя основните хипотези. Научната фактология от емпиричното изследване е основание за твърдението, че учениците със специфично нарушение на ученето от средна училищна възраст изграждат когнитивни профили, които детерминират техния статус на малцинствена общност със слаби училищни постижения, понижена социална позиция и самоуважение. Аз-перцепция на юношите със специфично нарушение на ученето отразява увеличаващите се проблеми в училищните дейности, но също и поява на поведенчески характеристики, приети за ключова симптоматика на типични за детско-юношеската възраст психични разстройства. Това осветлява отчасти проблема за произхода и детерминантите на съпътстващите СНУ други психични нарушения. Ограничената област и степен на метакогнитивно осъзнаване са показателни за малък ресурс на тези ученици за саморегулация и разрешаване на вътрешните конфликти и кризи през юношеството.

Проучените зависимости между подсистемите на Аз-образа са показателни за атипичните вътрешните механизми на когницията и саморегулацията на учениците със специфично нарушение на ученето. Подобно на връстниците, в Аз-образа на юношите със СНУ корелациите на Метакогницията със социалното поведение и с психичното здраве се проявяват като водещи и статистически значими. Установените вътрешни механизми имат особена научна-приложна стойност, тъй като с подобряване на социалното поведение води до подобрене в метакогнитивните процеси. От друга страна, с подобряване на метакогнитивното осъзнаване закономерно се намалява клиничната симптоматика на емоционални

и поведенчески разстройства. Тези причинно-следствени връзки определят посоката на съвременните образователни и терапевтични стратегии към стимулиране на социалните умения, междуличностното общуване и просоциалното поведение на учениците със СНУ с очакван позитивен ефект върху метакогнитивните процеси и психичното здраве.

В обобщение бих могла да посоча, че предложените теоретични анализи и дискусии демонстрират постигнатите умения от Фотини Билиурдзи за систематизиране на актуална информация, за критично мислене и креативно формулиране на научни хипотези. Методологията на проведеното емпирично изследване осигурява проверка на научни предположения и е предпоставка за осветляване на научни факти за когнитивното и психосоциалното функциониране на учениците със СНУ, които имат определена значимост за психологическите науки и специалната педагогика.

Представеният автореферат отговаря на структурата и съдържанието на дисертационния труд.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В докторантската програма по „Специална педагогика“ на СУ „Кл. Охридски“ Фотини Билиурдзи израсна като надежден млад изследовател. С професионалната увереност на научен ръководител заявявам своята позитивна оценка за разработения дисертационен труд и убедено препоръчвам на Научното жури да присъди на **Фотини Билиурдзи** образователната и научна степен ”Доктор” по Професионално направление 1.2. Педагогика (Специална педагогика).

Проф. д-р Цанка Попзлатева

21.04.2019